

U okviru projekta *Tezkiretname* – novouspostavljenog programa institucionalnog obilježavanja datuma rođenja ličnosti značajnih za islam, muslimane i Islamsku zajednicu u Bosni i Hercegovini, 8. septembra 2021. godine u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu održan je kolokvij pod nazivom **Abdurahman-ef. Hukić, alim i poliglota**. Kolokvij je održan povodom 100 godina od rođenja Abdurahman-ef. Hukića, istaknutog službenika Islamske zajednice. Organizatori kolokvija bili su Uprava za obrazovanje i nauku Rijasetu IZ u BiH, Institut za društvena i religijska istraživanja iz Tuzle i Gazi Husrev-begova biblioteka u Sarajevu. U posebnom bloku ovogodišnje knjige *Anala* donosimo saopćenja s ovog kolokvija.

UVODNO OBRAĆANJE

Poštovani direktori, cijenjeni podnosioci referata, dragi prijatelji, poštovani članovi porodice Abdurahman-ef. Hukića,

U ime Uprave za obrazovanje i nauku Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini srdačno vas selamim, a posebno selamim članove porodice Abdurahman-ef. Hukića.

Izražavam veliko zadovoljstvo što smo danas u prilici ovdje svjedočiti prvoj primjeni odluke o Tezkiretnami i što, nakon skoro dvije godine rada nadležne komisije koja je pripremala projekat Tezkiretname, današnjim kolokvijem započinjemo realizaciju ovog značajnog projekta.

Ovom prilikom želim podsjetiti da je Rijaset 25. februara 2021. godine donio Odluku o ustanovljavanju Tezkiretname – programa institucionalnog obilježavanja datuma rođenja ličnosti značajnih za islam, muslimane i Islamsku zajednicu u Bosni i Hercegovini. Ovom Odlukom utvrđene su obaveze, kategorije i forme institucionalnog obilježavanja godišnjica rođenja ličnosti od značaja za islam, muslimane i Islamsku zajednicu u Bosni i Hercegovini koje su djelovale u periodu poslije 1878. godine. Njihov značaj i doprinos se vrednovao i vrednuje na temelju doprinosa a) **islam** (nauci i tumačenju vrijednosti i ustanova islama, primjernom življenju vjere na nivou ustanove ili organa); b) **muslimanima** (unapređenju i afirmiranju praktičnih formi i sadržaja islamskog života muslimana); c) **Islamskoj zajednici** (jačanju organizacijske strukture, institucija i integrirajućih procesa u Islamskoj zajednici); d) **rasponu utjecaja** (muftiluk, više medžlisa, fakultet, medresa); e) **karakteru doprinosa** (integralan ili ograničen na neko od tri područja – islamu, muslimanima, Islamskoj zajednici). Institucionalno se obilježavaju godišnjice kojima se navršava jedno od desetljeća rođenja. Intencija obilježavanja godišnjica rođenja, uz odavanje počasti zaslužnim ličnostima i čuvanje sjećanja na njihov život i doprinos, jeste jačanje zajedništva, izgradnja svijesti o zajedničkoj institucionalnoj sudbini i međugeneracijskoj brizi i doprinosima te, napose, imajući u vidu savremeni kontekst, odgovorno i relevantno sagledavanje i promišljanje intelektualnog, duhovnog i institucionalno-organizacijskog stanja i prilika u onom području u kojem je data ličnost djelovala ili dala značajan doprinos.

Ne smijemo zaboraviti da su sjećanje i podsjećanje važni elementi vjerskog života. U različitim oblicima *zikir* se u Kur'anu spominje na 174 mjesta,

a 83 vjerodostojna hadisa govore o zikru, što snažno ilustrira važnost zikra u obrednom pogledu, ali i u svakodnevnom životu pojedinca i zajednice. Štaviše, sjećanje je залог života i brana zaboravu: „I ne budite kao oni koji su Allaha zaboravili, pa je Allah učinio da i oni zaborave sami sebe!“ (Kur’an, 59:19). Zikrom se drži budnom svijest pojedinca i zajednice: „Sjećajte se vi Mene, pa ću se i Ja sjećati vas. I zahvaljujte Mi, a ne budite nezahvalni.“ (Kur’an, 2:152). Također, Kur’an poziva ljude da se sjećaju darovanih Božijih blagodati, stanja slabosti i nemoći u kojima su bili pa ih ja Allah ojačao i sl.

Kroz program Tezkiretname – institucionalnog obilježavanja godišnjica rođenja značajnih ličnosti za islam, muslimane i Islamsku zajednicu, želimo se sjećati i iskazati zahvalnost svima koji su ulagali svoje znanje i životnu energiju u progres i opstanak muslimana na ovim prostorima. Time ne samo da ohrabujemo na pregalaštvo sadašnje generacije muslimana i poručujemo da njihov trud neće biti zaboravljen nego se institucionalno obavezujemo da prenosimo i čuvamo sjećanje na zaslužne pojedince. Sjećajući se sa zahvalnošću naših istaknutih ličnosti, svjesni važnosti njihova djela, Tezkiretnama omogućava, i to je njena intencija, da u novim okolnostima promišljamo i sagledavamo izazove s kojima se suočavaju moderne generacije muslimana i naša Islamska zajednica, usto čuvajući naše naslijeđe, kontinuitet djelovanja i identitarnu podlogu i svijest. Stoga se u programu Tezkiretname i sjećanja na istaknute ličnosti treba osjetiti duh ovog vremena, razum ovog vremena, znanje, kompetencija i erudicija, odnosno da se reflektira duh našeg vremena jer, kao što je pisao Arnold Tojnb, svaka generacija historičara vidi identične epizode prošlosti u novoj perspektivi, a nova perspektiva donosi bliske obrise starog pogleda u novim odnosima, donosi i ranije nevidljive oblike.

Abdurahman-ef. Hukić spada u drugu kategoriju istaknutih ličnosti koje su pružile cjelovit i značajan lični doprinos u djelovanju i afirmaciji najviših organa Islamske zajednice ili su stekle najviše institucionalno priznanje u organizaciji Islamske zajednice. Ovoj kategoriji pripadaju i reisul-uleme koje nisu uvrštene u prvu kategoriju, kao i zaslužni nosioci odgovornih dužnosti u predstavničkim i izvršnim organima Islamske zajednice, za čije obilježavanje je zadužen Rijaset Islamske zajednice, odnosno Uprava za obrazovanje i nauku Rijasetu.

Kolokvijem u povodu 100 godina rođenja Abdurahman-ef. Hukića počinje primjena projekta Tezkiretname, za koji se nadam da će u periodu ispred nas postati značajna i prepoznatljiva djelatnost organa i ustanova Islamske zajednice, ali i naći mjesto koje mu pripada u široj društvenoj zajednici. Zahvaljujem se Institutu za društvena i religijska istraživanja i Gazi Husrevbegovoj biblioteci na suorganizaciji kolokvija, a izlagačima na trudu da se osvijetli život i rad Abdurahman-ef.

HADŽI ABDURAHMAN-EF. HUKIĆ (1921–1990) BIOGRAFIJA

Uvod

Dobri poznavaoци hadži Abdurahman-ef. Hukića i njegovi biografi svrstavaju ga u izuzetno angažirane, intelektualno potentne i osebuјne ličnosti. Kao vrstan alim, uspješan rukovodilac i poliglota, obavljao je više odgovornih dužnosti kako u Islamskoј zajednici tako i u privrednom sektoru jugoslavenskog (komunističkog) društva u drugoj polovini 20. stoljeća. Kolokvijem u Gazi Husrev-begovoj biblioteci povodom 100 godina od rođenja Abdurahman-ef. Hukića u Sarajevu promovirana je implementacija jednog od benevolentnih projekata Islamske zajednice pod oficijelnim nazivom *Tezkiretnama*. Primarni cilj održanog skupa bio je podsjećanje bosanskohercegovačke kulturne i znanstvene javnosti na život i djelo Abdurahman-ef. Hukića i njegov produktivan intelektualni rad i organizacijske pomake u funkcionisanju organa i ustanova Islamske zajednice. Savremenici Abdurahmana Hukića i oni koji su pisali o njegovom životu i djelu cijene da je, ipak, najveći doprinos dao u *spisateljskoј i izdavačkoј djelatnosti* u okrilju Islamske zajednice.

Predmet našeg interesovanja u ovome referatu fokusiran je na biografske podatke Abdurahman-ef. Hukića. Kako se iz objavljenih biografija i sačuvanog personalnog dosjea u Arhivu Islamske zajednice Bosne i Hercegovine, osim kratkih i dokumentarističkih navoda, nisu mogli saznati detaljniji podaci o njegovom porijeklu, djetinjstvu, školovanju, hapšenju, radu u društvenom sektoru, dolasku i napuštanju Islamske zajednice, te ponovnom povratku i ostanku u Zajednici, bilo je nužno konsultirati i druge pisane i narativne izvore. U tom smislu, veliku pomoć pri pisanju ovoga referata svojom dobrotom i susretljivošću pružili su mi direktor mr. Osman Lavić i uposlenici Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu, kao i nekoliko drugih poznanika i prijatelja svojim usmenim kazivanjima, a posebno Abdurahmanov sin, mr. Adnan Hukić iz Sarajeva, na čemu sam im neizmјerno zahvalan.

Svoj referat pod naslovom “Hadži Abdurahman-ef. Hukić (1921-1990) – biografija”, osim *Uvoda*, podijelio sam na tri poglavlja: *Porijeklo, Školovanje i Robija i radni angažman*, te ću o svakom od njih u nastavku izlaganja ponešto kazati.

Porijeklo

Abdurahman-ef. Hukić rođen je 3. jula 1921. godine u Tojšićima kod Tuzle, na području današnje općine Kalesija, gdje je proveo djetinjstvo i ranu mladost te stekao početno osnovno obrazovanje. Prva četiri razreda završio je u Tojšićima, a ostale razrede osnovnog obrazovanja u Tuzli.

O porijeklu Abdurahman-ef. Hukića i porodičnim prilikama došli smo do prilično pouzdanih saznanja, o kojima se dosad, uglavnom, samo fragmentarno pisalo. Otac mu se zvao Hamza (rođ. 1863), a majka Merdža (rođ. 1882). Hamza Hukić (sin Osmana, rođ. 1840) bio je ugledan i imućan čovjek. U jednom osvrtu na tadašnje prilike u Tojšićima, Ekrem Sakić, istraživač mikrohistorije Kalesije i njene okoline, pored ostaloga, zapisao je i sljedeće: *Hamza Hukić, prvi tojšićki hadžija i vlasnik hana, jedan je od najvažnijih ljudi u historiji ovog mjesta. Rođen je 1863. godine. Han je otvorio tokom 1911. godine kada je kupio zgradu u kojoj su bile smještene kafana i dućan.* Majka Merdža bila je kći hfz. Mehmed-ef. Mulahalilovića, zv. Mehić-efendija, iz Vukovija, koji je pripadao grupaciji veoma ugledne i cijenjene uleme u tuzlanskom kraju. Dakle, s majčine strane, Abdurahman-ef. Hukić vodio je porijeklo iz ugledne ilmijanske porodice.

Izgleda da je *Hamzin han* u to vrijeme bio centralno mjesto Tojšića, te je kao takav ilustrativno postavljen na jednom od etnoloških web sajtova. Ispod ilustracije hana nalazi se popratni tekst sa sljedećim sadržajem: *Hamzin han je srce Tojšića kojeg je 1911. godine pokrenuo Hamza Hukić. (...) U ovom hanu su se odmarale kiridžije, a također je služio kao stanica za poštanska kola i autobuse. Od 1953. do 1978. godine u hanu je bila smještena općinska kancelarija.* Hamzin han je imao značajnu, a po nekima i presudnu ulogu u nastanku i urbanizaciji današnjih Tojšića, koje će postati značajan administrativno-društveni centar nakon Drugog svjetskog rata.

Zanimljivo je da se ime Hamze Hukića veže i za prvu mektebi-ibtidajju u Tojšićima, njeno osnivanje, rukovođenje, finansiranje i materijalnu potporu njenim učenicima. U jednom esejističkom osvrtu na mektebi-ibtidajju u Tojšićima, već spomenuti autor Ekrem Sakić, pored ostaloga, navodi i sljedeće:

”Prvi mutevelija mektebi-iptidajje u Tojšićima bio je Hamza Hukić. Njegov značaj za osnivanje iptidajje i njeno funkcionisanje je ogroman. Kao vlasnik hana u Tojšićima, bio je u mogućnosti da finansijski i na svaki drugi način pomaže rad iptidajje. Učenici u ovoj iptidajji su imali jedan besplatan obrok dnevno koji im je obezbjeđivao Hamza Hukić iz svog hana. Nakon završetka Drugog svjetskog rata, u novonastalim okolnostima, mektebi-iptidajje nestaju sa historijske scene, a njihovu ulogu u obrazovnom smislu preuzimaju novoformirane narodne škole.”

Navedeni podaci koji govore o imovnom stanju i društvenom ugledu porodice Hukić svakako su imali važnu ulogu u suportiranju školovanja Abdurahmana Hukića kako u Behram-begovoj medresi tako i na čuvenom Al-Azharu u Kairu.

Školovanje

Abdurahman Hukić se školovao u rodnim Tojšićima, Tuzli i Kairu. S obzirom na to da je mektebi-ibtidaija u Tojšićima počela sa radom 1929/30. školske godine, sasvim je vjerovatno da je i mladi Abdurahman Hukić pohađao navedenu školu, mada o tome nemamo pouzdanih saznanja. Također nemamo pouzdanih podataka ni o tome kada se Abdurahman Hukić upisao u Behram-begovu medresu u Tuzlu, ali znamo da je istu uspješno završio 1937. godine. Budući da je školovanje u medresama u to vrijeme trajalo pet godina, najvjerovatnije je Abdurahman postao softa Behram-begove medrese 1932. godine, o čemu svjedoči i jedna sačuvana fotografija.

Nakon završetka Medrese (1937), u namjeri da nastavi daljnje školovanje, uz podršku roditelja, sa 16,5 godina odlazi u Atinu (Grčka), gdje se raspituje za mogućnost daljnjeg školovanja. Iz Atine se vratio kući s novim iskustvom i informacijama. Vjerovatno je u tom periodu, kratko vrijeme, radio kao muallim mekteba u Suhoj kod Živinica. Na studij u Kairo uputio se 1939. godine, gdje, prema iskazu njegovog sina Adnana, iste godine upisuje pravno-teološki smjer [*usulid-din*] na čuvenom islamskom univerzitetu Al-Azhar.

Do početka Drugog svjetskog rata školovao se uz finansijsku podršku roditelja. Međutim, rat je prekinuo komunikacijske veze, tako da se Abdurahman morao sam snalaziti i zarađivati za svoje školovanje. Nakon završenog studija i šest godina provedenih u Kairu, vraća se u Tojšiće s univerzitetskom diplomom Al-Azhara. Za vrijeme studija u Kairu uporedo je završio dopisnu školu za ekonomiju na Sorboni, na francuskom jeziku. Uz arapski, perzijski i turski jezik, tečno je govorio francuski i engleski jezik, što dodatno potvrđuje njegovu znanstvenu radoznalost i intelektualnu potentnost.

Dr. Jusuf Ramić u svojoj studiji pod nazivom *Bošnjaci na El-Azheru* navodi tri generacije Bošnjaka na ovom univerzitetu od 1925. do 1948. godine: prva generacija (1925–1934), druga generacija (1934–1939) i treća generacija (1939–1948). *U trećoj generaciji diplome sa El-Azhera ponijeli su sljedeći naši studenti Abdurahman Hukić, (...) Mustafa Sahačić, Husein Viteškić, Ćamil Avdić i Sejjid Musić.* Uz navedena imena, vidimo da je Abdurahman-ef. Hukić pripadao plejadi istaknute bosanskohercegovačke uleme, koja je dala nemjerljiv doprinos u očuvanju i afirmiranju islamskih vrijednosti i unapređenju rada Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i šire.

Robija i radni angažman

Nakon okončanja studija u Kairu, Abdurahman-ef. Hukić se vratio u svoje rodno mjesto. Neujednačeni su podaci o tome kada se tačno vratio iz Kaira u domovinu, 1945. ili 1946. godine, kao i o tome koliko je vremena proveo na izdržavanju stroge zatvorske kazne. U publikovanim biografijama se navodi da je u periodu od 1946. do 1950. godine bio u zatvoru u Zenici. Međutim, prema kazivanju njegovog sina Adnana, Abdurahman-ef. se vratio u domovinu 1946. godine, da bi nakon mjesec dana bio priveden na saslušanje, proskribiran u montiranom sudskom procesu i uhapšen. Osuđen je na 15 godina strogog zatvora, od čega je četiri godine odslužio u Zenici i tri godine i osam mjeseci u Foči.

Nakon odsluženja dugogodišnje zatvorske kazne, iako s univerzitetskim diplomama i znanjem više stranih jezika, nije mogao dobiti nikakav radni angažman. Ipak, uz pomoć dobrih ljudi zaposlio se kao fizički radnik u tvornici bicikala na Ilidži u Sarajevu, gdje je ostao šest mjeseci. Stjecajem okolnosti, direktor "Veletrgovine" primjećuje njegove poliglotske sposobnosti i nudi mu adekvatan radni angažman u istoimenoj kompaniji, u kojoj je bio zaposlen od 1954. do 1960. godine.

U međuvremenu Abdurahman-ef. se oženio Nadžijom Mujezinović (rođ. 1930) iz Tuzle. Godine 1956. dobili su kćer Aidu, a 1959. sina Adnana. Na jednom dokumentu koji je uputio 1960. godine Vrhovnom islamskom starješinstvu u FNRJ u Sarajevu, kao adresa stanovanja navedena je ulica Valtera Perića 2/II, Sarajevo.

U Islamsku zajednicu došao je 1. aprila 1960. godine na mjesto šefa Kabineta reisul-uleme hadži Sulejman-efendije Kemure. Na tom mjestu ostao je punih osam godina, da bi 30. aprila 1968. godine sporazumno napustio Islamsku zajednicu. U biografijama Abdurahmana Hukića se, uglavnom, ne spominju druge aktivnosti koje je uporedo vršio dok je bio šef Kabineta reisul-uleme. Međutim, iz jednog dokumenta Starješinstva Islamske zajednice u SR Bosni i Hercegovini, koji je potpisao njegov predsjednik Naim Hadžiabdić, vidi se prihvatanje njegove ostavke na mjestu direktora Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu sa danom 1. 1. 1966. godine. Nakon sporazumnog raskida radnog odnosa u Islamskoj zajednici, Abdurahman-ef. Hukić se zaposlio u spoljnoj trgovini, u okviru koje je radio u Libiji sve do 1975. godine, gdje je u periodu od 1968. do 1970. godine bio direktor preduzeća "Jugo-Libija".

Nakon sedmogodišnjeg rada u društvenom sektoru, ponovo se sporazumno vratio u Islamsku zajednicu. Od 1975. do 1981. godine bio je direktor Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu. S tog položaja je penzionisan. Međutim, njegova radna aktivnost nije time prestala, jer je nastavio honorar-

no obavljati dužnost savjetnika reisul-uleme u Vrhovnom islamskom starješinstvu sve do svoje smrti 1990. godine.

Zanimljivo je i veoma instruktivno da Abdurahman-ef. Hukić nije prihvatio saradnju s tadašnjom komunističkom vlašću uz benefite koji su mu više puta (po)nuđeni, te da se dva puta vraćao u Islamsku zajednicu i, Allahovom voljom, kao njen uposlenik završio svoj radni vijek. Nikada nije zaboravio niti zanemario svoje porijeklo, svoj islamski korijen i bošnjački identitet, ali i očevo emanet koji mu je bio duhovni korektiv i životna vodilja, poznat samo rijetkim i najpovjerljivijim saradnicima, kojima je u momentima duboke diskrecije znao kazati: *Mene je otac školovao da služim Islamskoj zajednici i muslimanima...*

Pored već navedenih dužnosti koje je vršio u Islamskoj zajednici, Abdurahman-ef. Hukić je rukovodio i izdavačkom djelatnošću Starješinstva Islamske zajednice od 1975. do 1984. godine, kada je objavljeno više značajnih knjiga iz islamistike, kulturne baštine muslimana, udžbenika i priručnika. Bio je urednik *Glasnika Vrhovnog islamskog starješinstva* od 1976. do 1989. godine, te glavni urednik *Analisa Gazi Husrev-begove biblioteke* od knjige IV/1976. do knjige XI-XII/1985. godine. Učestvovao je na brojnim naučnim skupovima kod nas i u svijetu. Učinio je mnogo na planu povezivanja Islamske zajednice sa islamskim svijetom. Veliki je njegov doprinos u organizaciji odlaska na hadž jugoslavenskih muslimana u okviru tadašnje Islamske zajednice, a više puta bio je i glavni vodič jugoslavenskim hadžijama ispred Vrhovnog islamskog starješinstva u Sarajevu. Za potrebe hadžija napisao je praktičan vodič pod nazivom *Kako ću obaviti hadž*. Bio je službeni sudski tumač za arapski i francuski jezik. Mnoge aktivnosti je pokrenuo i veoma kompetentno vodio Abdurahman-ef. Hukić u Islamskoj zajednici, o kojima, ipak, malo znamo. Njegov sin Adnan kaže: *Sve svoje znanje, energiju i zdravlje uložio je u Islamsku zajednicu.*

Sa mjesta savjetnika u Vrhovnom islamskom starješinstvu povukao se samo nekoliko mjeseci pred svoju iznenadnu smrt 17. juna 1990. godine. Umro je u 69. godini života. Dženaza-namaz klanjana mu je u utorak, 19. juna 1990. godine pred Carevom džamijom u Sarajevu. Dženaza-namazu je prisustvovao veliki broj hodočasnika koji su se upravo toga dana, Allahovom voljom, okupili pred Carevom džamijom, odakle su trebali krenuti na hadž. Prigodnim govorom od merhuma oprostio se poglavar Islamske zajednice v. d. reisul-uleme hadži Jakub-ef. Selimoski, odajući i na taj način priznanje hadži Abdurahman-ef. Hukiću za sve ono što je učinio za islam i Islamsku zajednicu, a i šire. Ukopan je na sarajevskom groblju Bare.

Brojne su aktivnosti koje je hadži Abdurahman ef. Hukić provodio u Islamskoj zajednici, no, bez namjere da pravimo nekakvo poređenje i vagamo taj doprinos, smatramo da je na polju pisane riječi njegov angažman bio

najdjelotvorniji – napisao je u *Glasniku Aziz Kadribegović* u svom osvrtu na životni put Abdurahman-ef. Hukića povodom njegove smrti.

Bez obzira na povremene “odlaske” iz Islamske zajednice, može se reći da je Abdurahman-ef. Hukić svoj život posvetio njenom radu i institucionalnom unapređenju. U svom trodecenijskom službovanju u organima i ustanovama Islamske zajednice dao je nemjerljiv doprinos u mnogim segmentima njenoga rada, a posebno na polju poboljšanja organizacije hadža, spisateljske i izdavačke djelatnosti. Njegovo porijeklo i porodični odgoj, polivalentno obrazovanje, umna kapacitiranost i senzibilni ljudski maniri itekako su mu pomogli u tome. O navedenome na najbolji način svjedoči njegovo bogato životno djelo, mnogobrojni poznanici i zahvalni saradnici, kao i plemenita porodica koju je ostavio iza sebe.

Imajući u vidu našu sklonost ka zaboravu, popraćenu neprilikama koje su nas često pratile, i kao da nas nikada nisu ni mimoilazile, nadam se da će ova skromno predočena biografija Abdurahman-ef. Hukića doprinijeti jasnijem viđenju i razumijevanju njegovog bogatog i pažnje vrijednog životnog djela, i da ćemo se ovom vrhunskom alimu i poliglotti bar djelimično odužiti za sve što je učinio za islam i ranije, sadašnje i buduće generacije muslimana.

ANGAŽMAN ABDURAHMAN-EF. HUKIĆA U ORGANIMA I USTANOVAMA ISLAMSKE ZAJEDNICE

Uvod

Abdurahman-efendija Hukić je rođen 3. jula 1921. godine u Tojšićima kod Kalesije. Mekteb i osnovnu školu pohađao je u svom rodnom mjestu. Behram-begovu medresu u Tuzli završio je 1937. godine. Poslije medrese dobio je stipendiju i odlazi studirati na Al-Azhar u Kairu. U Egipat je otišao 1937. godine, u trećoj grupi bosanskih studenata između dva svjetska rata. Sa njim su, između ostalih, na studijama na Al-Azharu bili: Husein Đozo, Mustafa Sahačić, Salih H. Alić, Mustafa Drljača i dr. Nakon uspješno okončanog studija teologije vratio se u Bosnu i Hercegovinu.¹

U nedjelju, 17. juna 1990. godine, u svojoj sedamdesetoj godini života Abdurahman-efendija Hukić preselio je na bolji svijet. Dženaza-namaz mu je klanjana u utorak, 19. juna, pred El-Fatihovom (Carevom) džamijom u Sarajevu. Sahranjen je na gradskom groblju "Bare" u Sarajevu. Namaz je predvodio i posljednje slovo kazao reisul-ulema hadži Jakub-efendija Selimoski.²

Njegovim odlaskom sa ovog svijeta Islamska zajednica je izgubila velikog alima. Rahmetlija je imao smislen i zaokružen život do posljednjeg trenutka, ispunjen žrtvom, nesebičnim radom i iskrenošću, spreman da uvijek aktivno djeluje i pruži sve što je imao.

Robija nakon Drugog svjetskog rata

Nakon okončanja Drugog svjetskog rata, u pobješnjelom lovu komunista na ulemu i muslimanske intelektualce, Abdurahman-efendija je uhapšen i osuđen. U Zenici je odležao pet godina strogog zatvora, zajedno sa mnogim drugim bosanskim alimima, imamima i intelektualcima.

Između ostalih, sa njim su u istoj zatvorskoj prostoriji bili: Muhamed-efendija Pandža (član Ulema-medžlisa), Kasim-efendija Dobrača, Husein-efendija Đozo, hafiz Mahmud-efendija Traljić, Abdulah-efendija Dervišević, muderris Derviš-efendija Spahić, imam Hamid-efendija Vikalo, književnik

1 Jusuf Ramić, "Abdurahman Hukić", u: *Bošnjaci na El-Azheru*, Sarajevo, 1997, 105-112.

2 A. Kadribegović, "H. Abdurahman-ef. Hukić", *Preporod*, 21/1990, 13/476, 16; Aziz Kadribegović, "Hadži Abdurahman ef. Hukić (1921-1990)", *Glasnik RIZ*, 52/1990, 3, 113-115.

Alija Nametak, Hamid Kurbegović (političar), Husein Kadić (direktor Vakufske direkcije), Meho Šahinagić (ambasador), Rešad Kadić (književnik) i mnogi drugi. Najčešće sam ga susretao sa hafizom Mahmud-efendijom Traljučem i književnikom i pjesnikom Rešadom Kadićem.

Po izlasku na slobodu radio je u nekoliko manjih firmi, da bi se 1954. zaposlio u „Veletrgovini“, gdje ostaje do 1960. godine.³

Šef Kabineta reisul-uleme Sulejman-efendije Kemure

Od 1. aprila 1960. zapošljava se u Vrhovno islamsko starješinstvo (VIS) na mjesto šefa Kabineta reisul-uleme Sulejman-efendije Kemure. Tu se našao sa Husein-efendijom Đozom i zajednički su radili vrijedne projekte za Islamsku zajednicu. U pratnji reisul-uleme obilazio je teren širom tadašnje države i bio u posjeti nekim islamskim zemljama.

S profesorom Đozom radio je na časopisu *Glasnik Vrhovnog islamskog starješinstva u SFRJ*. Kvalitet ovoga časopisa podigli su na zavidnu razinu i tiraž mu održavali više godina u fantastičnom broju od 25.000 primjeraka.

Abdurahman-efendijin angažman na planu pisane riječi u ovom periodu njegovog boravka u VIS-u bio je nemjerljiv. Najviše radova i prijevoda objavio je u *Glasniku VIS-a*, potom u *Islamskoj misli*, *Preporodu* i *Analima Gazi Husrev-begove biblioteke*.

Iz tog perioda nezaobilazno je spomenuti rad zajedno sa Husein-efendijom Đozom na *Prijevodu Kur'ana s komentarom* (džuzovi I-IV, godine 1966–1967). Kao rezultat te saradnje objavljena su tri džuzova integralno (I-III, godine 1966. i 1967), dok je četvrti džuz objavljen u nastavcima u *Glasniku*. Sva četiri džuzova su kasnije objavljena cjelovito u *Izabranim djelima* Huseina Đoze.⁴

Izravno mi je Abdurahman-efendija pričao da je u ovom projektu njegova uloga bila prevod kur'anskih ajeta, a Đozin komentar. Znalo se da je ovdje bilo nešto nedorečeno, jer se nije navodilo njegovo ime, ali niko nije glasno govorio. “Nije poznato kakav je i koliki udio jednog i drugog autora” – u jednom svom tekstu je spomenuo Aziz Kadribegović. Vajkao mi se jedne prilike što se njegovo ime u priči o izdanju ovih džuzova zaobilazi. Iz skromnosti nije nikada reagovao, a niko se nije interesirao. Kada sam na jednom naučnom skupu spomenuo njegovu ulogu u ovom važnom naučnom projektu, Abdurahman-efendija mi je rekao, saznajući za to, da se ne izlažem, a svakog će Uzvišeni Allah nagraditi prema njegovoj zaslugi.

3 Ahmed Mehmedović, “Hukić, Abdurahman, hadži”, u: *Leksikon bošnjačke uleme*, Sarajevo, 2018, 245-246.

4 Husein Đozo: *Izabrana djela*, “El-Kalem”, Sarajevo, 2006, knj. II, str. 7-363.

Više godina je sa jednom stručnom komisijom radio na poboljšanju Korkutovog *Prevoda Kur'ana*. Snažno je utjecao na predsjednika Starješinstva Islamske zajednice u BiH dr. Ahmed-efendiju Smajlovića da se otkupi autorско pravo ovog prevoda od Korkutovih nasljednika, što je Starješinstvo IZ za BiH i učinilo. Petorica saradnika dr. Smajlovića su mu zbog toga uputili pismeni prigovor i tu predstavku čak priložili u materijale Komisiji koja je kasnije radila izvještaj za njegovu smjenu 1985. godine.

Kada je 1968. godine Abdurahman-efendija otišao iz Vrhovnog islamskog starješinstva u vanjsku trgovinu, gdje je u preduzeću „Jugo-Libija“ u Libiji obnašao dužnost direktora, znalo se da je došlo do nekog ozbiljnog nesporazuma između njega i reisul-uleme Sulejman-efendije Kemure. Niko nije znao za razlog, a njih dvojica su šutjeli. Dobri poznavaoци tadašnjih prilika u Islamskoj zajednici smatrali su da je veliki gubitak bio odlazak Abdurahman-efendije iz VIS-a. Nagađalo se o razlogu, ali istinu niko nije znao.

Pričao mi je odani prijatelj Abdurahman-efendije da su bliski ljudi reisul-ulemi Sulejman-efendiji Kemuri, a odani ahababi Abdurahman-efendije, željeli popraviti odnose između njih dvojice, pa su organizirali cjelodnevni izlet na imanje jednog sarajevskog uglednika na Palama. Tamo su pokušali odobrovoljiti reisul-ulemu da dozvoli povratak Hukića u Islamsku zajednicu. Reis-efendija Kemura im je tada odlučno rekao: „Ja od vas bolje poznajem učenost i sposobnost Abdurahman-efendije. Dok sam reisul-ulema, neću mu dozvoliti povratak u Islamsku zajednicu. Pošto ste vi moji bliski ahababi, ako na tome insistirate, ja ću se povući, a onda neka se on vrati.“⁵

Direktor Gazi Husrev-begove biblioteke

U Islamsku zajednicu Abdurahman-efendiju Hukića godine 1975. godine vraća predsjednik Starješinstva IZ BiH dr. Ahmed-efendija Smajlović i povjerava mu dužnost direktora Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu.

U njegovo vrijeme u ovoj instituciji pokreće se važan projekat obrade i katalogizacije rukopisa na orijentalnim jezicima, na čemu su radili Kasim-efendija Dobrača, hfz. Halid-efendija Hadžimulić, Zejnil-efendija Fajić, mr. Nijaz-efendija Šukrić, a kao spoljni saradnici Fejzulah-efendija Hadžibajrić, dr. Omer-efendija Nakičević, dr. Fehim Nametak i drugi.

Po dolasku u Gazi Husrev-begovu biblioteku Abdurahman-efendija je zatekao tri izdata sveska časopisa *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*. Preuzimajući uredništvo časopisa, profesor Hukić je izdao sljedećih šest svezaka (4, 5-6, 7-8, 9-10 i 11-12), a potom su ga naslijedili drugi urednici. Oko ovog

5 Hafiz Mahmud-efendija Traljić, bliski prijatelj profesora Hukića, pričao mi je o ovom slučaju. Nisam tražio da mi ispriča stvarni povod ovog događaja. Sa Abdurahman-efendijom o ovome nisam nikad razgovarao.

časopisa je bio okupljen značajan broj saradnika. U *Analima* je objavio dva svoja rada: “Nužnost jedinstvenog sistema transkripcije arapskog pisma”, 5-6/1978, 3-5; “Socijalne i humanitarne ustanove Gazi Husrev-begovog vakufa”, 9-10/1983, 233-240.

U periodu svog rada u Biblioteci bio je angažiran i na poslovima izdavačke djelatnosti Starješinstva, organizacije hadža i Takvima.

Kreator izdavačke djelatnosti Starješinstva IZ u BiH

Abdurahman-efendijina uloga u formiranju izdavačke djelatnosti Starješinstva Islamske zajednice za BiH je velika. Predsjednik Starješinstva dr. Ahmed-efendija Smajlović je cijenio da je Abdurahman-efendija u mogućnosti da se uz svoje poslove u Biblioteci bavi i izdavaštvom Islamske zajednice, što je do tada bilo jako zanemareno iz više razloga. Skoro deset godina intenzivno je unapređivao izdavaštvo Starješinstva (1975–1984) i u tome postigao veliki rezultat. U tom periodu je objavljeno mnogo klasičnih i savremenih djela domaćih autora i prevoda. Naslovi su bili iz teologije, filozofije, kulturne baštine, historije, Poslanikove, a. s., sire, tefsira, hadisa, udžbeničke literature itd.

Nakon smrti Besima Korkuta, od njegove porodice otkupljeno je autorsko pravo za *Prevod Kur’ana*, pa je stručna komisija na čelu sa Abdurahman-efendijom dulje vremena radila na doradi tog samog prevoda, koji je kasnije imao više izdanja u kojima je umjesto diskutabilnog predgovora Sulejmana Grozdanića bio autorski tekst dr. Ahmeda Smajlovića.

Među važnim izdanjima u koja se uložilo mnogo znanja, truda i novca, za što su posebno zaslužni dr. Smajlović i profesor Hukić, bili su: *Prevod Kur’ana*, prevodilac Besim Korkut, *Buharijina zbirka hadisa*, *Izbor Poslanikovih hadisa*, sakupio i obradio Jakub Memić, *Arapsko-srpskohrvatski rječnik* dr. Teufika Muftića, *Srpskohrvatsko-arapski rječnik* dr. Hasana Kalešija i dr. Kamila Buhija, *Put u Mekku* Muhameda Asada, *Islam, kultura i socijalizam* Rože Garodija, *Muhammed*, a. s. dr. Muhameda Hamidullaha, *Hasan Kafi Pručak – pionir arapsko-islamskih nauka u BiH* Omera Nakičevića i dr.⁶

Organizator i glavni vodič za hadž

Veliki je Abdurahman-efendijin doprinos organizaciji i realizaciji odlaska naših ljudi na hadž u okviru organizacije Islamske zajednice u BiH. U više navrata bio je glavni vodič, te redovno pisao i objavljivao svoje izvještaje.⁷

6 Jusuf Ramić, *Bošnjaci na El-Azheru*, 107-108.

7 Arhiv VIS-a & RIZ-a, Gazi Husrev-begova biblioteka, dosjeji o hadžu.

Onog dana kada je rahmetli Abdurahman-efendiji bila upriličena dženaza pred Carevom džamijom u Sarajevu, bosanske hadžije su kretale na hadž. Njih više stotina, uz brojne prijatelje i rodbinu, klanjali su mu dženazu. U ovom događaju ima posebnog ibreta kada se zna da je Abdurahman-efendija imao naročite zasluge za organizaciju hadža i njeno unapređenje i da je on više puta bio na čelu vođstva onih koji su vodili hadžije i čijom zaslugom bi put na hadž i povratak u Bosnu proticali u najboljem redu.

U dva navrata sam bio na hadžu sa Abdurahman-efendijom i uvjerio se u njegove velike organizacijske sposobnosti jednog ovako teškog putovanja.⁸

Na temu hadža objavio je nekoliko tekstova, npr.: “Odlasci na hadž nakon Drugog svjetskog rata” (*Islamska misao*, Sarajevo, 5/1983, 56, 37-39); “Put naših ovogodišnjih hadžija” (*Glasnik VIS-a*, 13(25)/1962, br. 4-6; “Ovogodišnje putovanje na hadž” (*Glasnik VIS-a*, 15(27)/1964, br. 7-9).⁹

Abdurahman-efendijine aktivnosti u *Glasniku*

U *Glasniku* objavljuje radove od 1960, odnosno od dana kada je primljen u radni odnos u Vrhovno islamsko starješinstvo. Ne odvaja se od ovog glasila sve do svog definitivnog povlačenja i skore smrti 1990. godine. Njegovi autorski tekstovi i prevodi nalaze se u 120 brojeva ovog časopisa.¹⁰

Pisao je lahkim i razumljivim stilom, nikad smislom koji skriva poruku ili joj otvara dvosmjernu mogućnost razumijevanja kod čitaoca. Potpisivao se punim imenom i prezimenom, ponekad pseudonimom A. Hilmi, H. A. Hilmi, Derviš Hilmi, incijalima A-H. i H. A, a najčešće bez potpisa.

Dok je profesor Husein Đozo vodio rubriku “Pitanja i odgovori”, često se konsultirao sa Abdurahman-efendijom. Neke odgovore je u cijelosti prepuštao njemu, posebno one koji su bili vezani za ekonomiju, bankarstvo i kamatu.

Značajna aktivnost Abdurahman-efendije bila je vezana za njegovo dugogodišnje uređivanje *Glasnika*, službenog glasila VIS-a (Rijaseta IZ). On je postao glavni i odgovorni urednik ovoga časopisa 1976. godine i na toj funkciji bio bez prekida sve do kraja 1989. godine. Kao urednik *Glasnika* imao je najduži staž u historiji ovog časopisa koji neprekidno izlazi od 1933. godine.

8 Muharem Omerdić, “Anegdote o Bošnjacima vezane za Kabu i hadž”, *Preporod*, 47/2017, 16/1098, 31.

9 Edin Lepenica, “Organizacioni aspekt obavljanja hadža u SR BiH u fondovima Gazi Husrev-begove biblioteke (1945–1992)”, *Glasnik RIZ*, 83/2021, 9-10, 723-741.

10 Zejnil Fajić, *Bibliografija Glasnika Vrhovnog islamskog starješinstva u SFRJ od 1933. do 1982. godine*, 1. knjiga, Sarajevo, 1983; Zejnil Fajić, *Bibliografija Glasnika Vrhovnog islamskog starješinstva u SFRJ i Rijaseta Islamske zajednice u SFRJ od 1983. do 1992. godine*, 2. knjiga, Sarajevo, 1995.

Nakon smrti Husein-efendije Doze (30. 5. 1982), Abdurahman-efendija Hukić ponovo pokreće popularnu rubriku "Pitanja i odgovori", počevši od 78/1985, br. 1, do 53/1990, br. 1. Sa velikim zadovoljstvom sam pratio ovu rubriku, sakupio sve tekstove i uvezao ih u jednu zbirku. Materijal obuhvata oko 300 stranica. Svojim sadržajem i formatom to je vrijedan naučni izvor. Jedan primjerak sam pohranio u fond Gazi Husrev-begove biblioteke, drugi je kod Adnana, sina rahmetli profesora Hukića, a treći je u mojoj porodičnoj biblioteci.

Savjetnik dvojice reisul-ulema

Godine 1984. Abdurahman-efendija je imenovan savjetnikom reisul-uleme. Uz te poslove i dalje je bio aktivan oko izdavačke djelatnosti Starješinstva i VIS-a. Pored navedenog, značajne njegove aktivnosti bile su u otvaranju Islamske zajednice prema vani i uspostavljanju saradnje sa mnogim islamskim organizacijama u svijetu, slanje studenata na studije u islamske zemlje, trajno rješavanje problema proračuna Takvima sa Turskom i Saudijskom Arabijom, predstavljanje naše prakse u vezi sa akcijom kurbanu i dr. Aktivno je govorio i pisao arapski, turski i francuski jezik.

Do svog povlačenja sa ove dužnosti 1990. godine bio je savjetnik dvojici reisul-ulema – Naim-efendiji Hadžiabdiću i hafizu Husein-efendiji Mujiću. Po dolasku na dužnost reisul-uleme Jakub-efendije Selimoskog 1990. godine, trajno se povlači. Nekoliko mjeseci iza toga preselio je na ahiret.

Učesnik mnogih naučnih skupova u zemlji i inozemstvu

Učesnik je bio brojnih naučnih skupova. Na naučnom skupu u Parizu podnio je referat "Država i društvo u islamskoj misli i njihova povezanost sa islamskim moralom". Na savjetovanju o zekatu i sadekatul-fitru u Sarajevu (1983) podnio je referat "Klasični zekatski instrumentarij i idžtihad". Na simpozijumu o vakufu i uvakufljanju u Sarajevu imao je referat "Socijalne i humanitarne ustanove Gazi Husrev-begova vakufa". Na savjetovanju o hadžu i kurbanu u Sarajevu govorio je na temu "Odlasci na hadž nakon Drugog svjetskog rata". Na naučnom skupu na Mini, Saudijska Arabija, podnio je referat "Kako Islamska zajednica u BiH organizira aktivnosti oko kurbanu i primjer koji bi trebalo primijeniti na Mini". U Cirihi, na naučnom skupu o takvimu, govorio je na temu "Važnost jedinstvenog takvimskog proračuna u svijetu i praksa Islamske zajednice u Jugoslaviji" itd.

U svojim pisanim radovima i referatima na raznim naučnim skupovima o problemima muslimana i islamskog svijeta zalagao se za naučni pristup, za metodu idžtihada u novim uslovima i savremeniji pristup islamskoj misli

kako bi se dolazilo do boljih i praktičnijih životnih rješenja. U ovome je bio zagovornik već prihvaćenog metoda profesora Huseina Đoze.

Zaključak

Profesor Abdurahman-efendija Hukić je veoma značajan bošnjački alim, školovan u Tuzli i Kairu. Bio je vrlo sposoban i utjecajan intelektualac, angažiran na više značajnih funkcija u Islamskoj zajednici Bosne i Hercegovine. Aktivno je poznao tri strana jezika – arapski, turski i francuski. Bio je izrazito sposoban, snalažljiv i utjecajan, kako svojom pojavom tako i gospodskom ličnošću i prodornošću. Zahvaljujući svojoj čestitosti, pismenosti i znanju, napisao je i objavio preko 120 vrijednih radova na razne teme, te više knjiga i prevoda. Snažno je zagovarao osavremenjavanje organizacije Islamske zajednice i njezinih institucija. Vrlo je zaslužan za organizaciju odlaska bosanskih hadžija na hadž, oživljavanje socijalnih programa, osnivanje izdavačke djelatnosti, profesionalniji pristup akcijama kurbana, zekata i sadekatul-fitra te dugoročniji utjecaj i djelovanje Gazi Husrev-begove biblioteke u javnosti. Aktivni je učesnik brojnih naučnih skupova u zemlji i inozemstvu. U ovom radu smo dali kraći opis najvažnijih aktivnosti Abdurahman-efendije Hukića i širi uvid u njegovu naučnu zaostavštinu.

Kada je trebalo popuniti upražnjeno mjesto vjersko-prosvjetnog referenta Vrhovnog islamskog starješinstva nekoliko godina nakon smrti profesora Husein-efendije Đoze, Abdurahman-efendija je podržavao moj izbor i bio kontakt osoba između reisul-uleme i mene da dođe do konačnog dogovora u vezi s ovim pitanjem.

Sa Abdurahman-efendijom sam dobro sarađivao i od njega mnogo naučio, što kroz rad u Starješinstvu, Gazi Husrev-begovoj biblioteci i Vrhovnom islamskom starješinstvu IZ. Uvijek mi je bio dostupan i imao sam slobodu da ga konsultiram. Davao mi je podršku i savjete. Imali smo i zajedničkih putovanja. Zajedničko prijateljstvo sa hfz. Mahmud-efendijom Traljićem, dr. Muhamedom Hadžijahićem i Rešadom Kadićem čvrsto je nje govalo naše lijepe odnose.

BIBLIOGRAFIJA RADOVA ABDURAHMAN-EF. HUKIĆA

Poštovana porodico rahm. Abdurahman-efendije Hukića, dragi prijatelji,

Zadovoljstvo mi je danas, prisjećajući se 100-godišnjice rođenja Abdurahman-ef. Hukića, uzeti učešće u ovom kolokviju i govoriti o njegovom spisateljskom radu. Stjecajem okolnosti, danas obnašam dvije dužnosti od mnogobrojnih koje je u radnom vijeku obnašao Abdurahman-ef., a to je dužnost direktora Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu i urednika časopisa *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*. Ta činjenica mi pomaže da razumijem kompleksnost i zahtjevnost svake rukovodne pozicije u Islamskoj zajednici. Abdurahman-ef. ih je u radnom vijeku, kako smo to vidjeli iz njegove biografije, obavljao mnogo i to, vjerovatno, u vremenima koja su bila izazovnija i teža od ovoga koje mi živimo. Imajući u vidu ovu činjenicu, njegov spisateljski rad još više dolazi do izražaja, ali i daje potpuniju sliku o intelektualnoj, društvenoj i ljudskoj dimenziji ličnosti Abdurahman-ef. Hukića. Bio je saradnik gotovo svih listova i časopisa koje je izdavala Islamska zajednica, kao što su *Glasnik*, *Preporod*, *Islamska misao* i *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke*. Uredničkom aktivnošću i radovima u ovim časopisima tretirao je aktualne, životne teme i čitaocima nudio odgovore zasnovane na izvorima šerijata i praksi bosanskohercegovačkih muslimana. Njegovu pisanu riječ možemo posmatrati kroz originalne radove, radove urađene u koautorstvu s drugim autorima, prevodilački rad, te uredničke poslove u časopisima Islamske zajednice.

Jugoslavensko društvo polovinom XX stoljeća počelo je intenzivnu saradnju sa zemljama Bliskog istoka i uopće zemljama arapskog govornog područja. Kao čovjek koji je imao osjećaj za potrebe vremena u kojem je živio, s iskustvom privrednika i menadžera u oblasti vanjske trgovine, posebno privredne saradnje s arapskim svijetom, Hukić je osjetio nedostatak priručne literature u formi primjerenih vodiča za arapsko govorno područje. U želji da popuni ovu prazninu priredio je knjigu *Jugoslovenski vodič u arapskom svijetu*, u kojoj je na prihvatljiv i razumljiv način obradio frekventne teme prilikom boravka u zemljama arapskog govornog područja. Ovaj priručnik je doživio više izdanja.¹

1 U centralnoj bazi podataka COBISS.BA registrirano je pet izdanja ovoga priručnika i to: 1963, 1970, 1983, 1985. i 1989. godine.

Koristeći se poliglotskim poznavanjem jezika (arapski, turski i francuski) pripremio je sličnu knjigu i za tursko govorno područje, pod naslovom *Jugoslovenski govorni i turistički vodič u Turskoj*.²

Dolaskom u Islamsku zajednicu Abdurahman-ef. je osavremenio i značajno unaprijedio organizirano obavljanje pete islamske dužnosti – hadža – u organizaciji Islamske zajednice. Za potrebe ove aktivnosti napisao je popularnu i kod čitalaca dobro prihvaćenu knjigu pod naslovom *Kako ću obaviti hadž*.³

Godine 1982. u izdanju Starješinstva Islamske zajednice za Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku i Sloveniju štampano je djelo *Razgovor o islamu*. Kao autor djela potpisan je Derviš Hilmi. Muharem-ef. Omerdić, govoreći o Abdurahmanu Hukiću, naveo je da je ovo pseudonim Abdurahman-ef. Hukića, te da je on autor ovoga djela.

1. 1. Knjige pripremljene u koautorstvu s drugim autorima

Abdurahman-ef. Hukić je u koautorstvu s Husein-ef. Đozom započeo prijevod i širi komentar kur'anskog teksta. Radovi su štampani u *Glasniku Vrhovnog islamskog starješinstva*, prvo pod naslovom „Tumačenje Kur'ana“⁴, a kasnije „Prijevod Kur'ana s komentarom“.⁵ Abdurahman-ef. je, kao službenik VIS-a, radio na prevođenju teksta, dok je Husein-ef. Đozo radio na komentaru i tumačenju tekstova.⁶ Radovi su kasnije sabrani u tri odvojene sveske (po džuzovima Kur'ana na koje su se prijevodi i komentari odnosili) i štampani pod naslovom *Prijevod Kur'ana s komentarom*, u izdanju Vrhovnog islamskog starješinstva u SFRJ (1966. prvi i drugi džuz i 1967. godine treći džuz).

1. 2. Prevedene knjige

Abdurahman-ef. Hukić se okušao i u prevodilačkom radu, istina, koliko nam je poznato, samo s arapskog jezika. S Brankom Đukićem preveo je djelo *Filozofija revolucije* autora Abdelgamala Nasera.⁷ Dvadesetak godina kasnije

2 Drugo izdanje ove knjige štampano je 1988. godine na 136 strana.

3 I ova knjiga je doživjela najmanje osam izdanja.

4 *Glasnik Vrhovnog islamskog starješinstva*, od god. XXV/1962, br. 7-9 do god. XXIX/1966, br. 3-4.

5 *Glasnik Vrhovnog islamskog starješinstva*, od god. XXXVII/1974, br. 5-6 do god. XXXIX/1976, br. 2.

6 Jusuf Ramić, „Kur'an – prijevod i tumač“, *Preporod*, br. 14 (117), 1975, str. 5.

7 Gamal Abdel Naser, *Felsefetus-sevreti /Filozofija revolucije/* (prevodioci Branko Đukić i Abdurahman Hukić), Oslobođenje (Biblioteka specijalnih izdanja), Sarajevo, 1956, 94 str.

preveo je popularno djelo poznatog egipatskog reformatora Mustafe Mahmuda *Od sumnje do vjerovanja*. Ovaj prijevod je doživio najmanje šest izdanja.⁸

2.0. Članci

Iz biografije rahmetli Abdurahman-ef. Hukića vidjeli smo da je bio urednik dva časopisa i to *Glasnika Vrhovnog starješinstva Islamske zajednice* skoro petnaest godina (XXXIX/1976–LII/1989), te pet brojeva *Anala Gazi Husrev-begove biblioteke*. Razumljivo, najviše članaka, kako originalnih tako i prijevoda, objavio je u *Glasniku VIS-a*. Daleko bi nas odveo pokušaj analitičkog sagledavanja radova koje je potpisao u ovom časopisu. Zato ćemo se ovdje zadovoljiti navođenjem tematske strukture ovih tekstova, koja će nam pomoći da sagledamo dijapazon interesovanja i vidimo šta je sve zaokupljalo pažnju šefa Kabineta reisul-uleme u vrijeme podizanja i obnavljanja infrastrukture Islamske zajednice koja je u Drugom svjetskom ratu bila potpuno razorena.

Prateći putovanja reisul-uleme u Irak i Libiju, napisao je male studije o historiji i kulturi ovih zemalja i njihovih naroda. Ističemo, također, studije o kamati, glavnim islamskim školama (mezhebima), zekatu, kurbanu, hadžu, postu, radove o stanju muslimana u savremenom svijetu kao što su „Arapi i islam u Evropi“, „Muslimani u svjetlu Muhammedovog, a. s. učenja“, „Savremena kretanja u islamu“, „Na prelazu u XV stoljeće“, zatim radove iz astronomije „Viđenje mlada – okom ili naukom“ i „Prvi islamski evropski simpozij o takvimu“. U svojim radova bavio se islamskim doprinosom medicinskoj nauci, razlikom između islamskog tevekula i fatalizma, vjeri u Allaha kao ljudskoj nužnosti, odnosu islama i nauke, privatnom vlasništvu u islamu, obdukciji prema islamskom učenju, predskazivanju budućnosti, te islamskom obrazovanju u našim krajevima (referat podnesen na svečanosti upriličenoj povodom otvorenja Islamskog teološkog fakulteta u Sarajevu), tesavvufom i drugim, u svome vremenu aktualnim temama.

Abdurahman-efendiju je interesirala i islamska kultura kako naših prostora tako i islamskog svijeta općenito. Iz te oblasti bilježimo radove: „Francuska ‘Matufovača’“, „Kako je Kur’an sačuvan“, „Originalna poslanica Božijeg poslanika kupljena za dva i po miliona dolara“, „Sarajevski vremeplov“, „Džamija Skenderija u Sarajevu“, „Iz islamske tradicije“, „Taškentski osmanski rukopisni Kur’an“. U *Glasniku* je, u ulozi glavnog i odgovornog urednika, a nastavljajući raniju praksu rahm. Huseina Đoze, pet godina uspješno vodio rubriku „Pitanja i odgovori“. Kroz odgovore na pitanja čitalaca *Glasnika*

8 Mustafa Mahmud, *Rihletu mine-š-šekki ile-l-imani /Od sumnje do vjerovanja/*, Sarajevo, 1977, 97 str. Djelo je u nastavcima objavljeno u *Preporodu* 1972. godine pod naslovom: *Moj put od sumnje do vjerovanja*.

manifestirala se svestrana, prije svega teološka obrazovanost Abdurahman-ef. Hukića, te sposobnost da na savremen, ali na izvorima utemeljen način tretira i najkompliciranija pitanja i na njih nudi adekvatne odgovore.

U skladu s ranijom praksom, direktor Gazi Husrev-begove biblioteke je ujedno bio i glavni urednik njenog časopisa *Anali*, što je i Abdurahman-ef. obavljao u vremenu od 1975. do 1982. godine. U ovom časopisu potpisao je dva rada, od kojih prvi, pod naslovom „Nužnost jedinstvenog sistema transkripcije arapskog pisma“ (u knj. V-VI) tretira temu koja je ostala aktualnom i neriješenom do danas. Radeći na pripremi časopisa *Anali Gazi Husrev-begove biblioteke* uvidio je problem transkripcije. Konstatuje da je ovo pitanje već duže vrijeme neriješeno, te želi upozoriti i podstaći naučne krugove na njegovo rješavanje. Za kraju ovoga kratkog osvrtu Abdurahman-ef. Hukić zaključuje: „šarenilo arapske transkripcije, koje je prisutno u našim edicijama, od Enciklopedije Jugoslovenskog leksikografskog zavoda preko stručnih časopisa i orijentalistike do svakodnevnog žurnalistike, imperativno nameće našim naučnim krugovima na ovom području da uvedu više reda, te da se meritorne i odgovorne ličnosti i ustanove okupe i, na bazi naučnog metoda i ustaljenih normi našeg jezika, donesu zajednički zaključak o jedinstvenom rješenju i prihvaćenom sistemu transkripcije arapskih riječi i tekstova koji bi bio punovažan i mjerodavan za cjelokupno područje našeg jezika.“ (str. 4).

U časopisu *Islamska misao* objavio je pet radova: „Abortus u islamskom učenju“, „Zekjatski instrumentarij i idžtilhad“, „Namaz putnika“, „Odlasci na hadž nakon Drugog svjetskog rata“, te „Osvrt na rad reisul-uleme Naima Hadžiabdića“.

Bilježimo ovdje i njegovo učešće na međunarodnom simpoziju o islamu, održanom u Parizu 1983. godine, na kojem je podnio referat *Pokušaj razumijevanja islama*, kao i simpoziju o takvimu u organizaciji Rabite u Briselu 1980. godine.⁹

Abdurahman-ef. Hukić se prigodnim riječima opraštao od dvojice reisul-ulema (Sulejman-ef. Kemure i Naim-ef. Hadžiabdića), kao i od svog radnog kolege i saradnika na projektima, Husein-ef. Đoze. Malo je poznato da je 7. juna 1979. godine izabran za predsjednika Savjeta Gazi Husrev-begove medrese s mandatom od dvije godine, te da je bio član komisije za pripremu drugog izdanja prijevoda Kur’ana Besim-ef. Korkuta, o čemu će, vjerovatno, biti više riječi.

Abdurahman-ef. Hukić je dao značajan doprinos i u štampanju *Arapsko-srpskohrvatskog rječnika* Teufika Muftića. Dr. Ahmed Smajlović navodi da je

9 Simpozij je održan u Briselu od 22. do 24. juna 1980. godine pod pokroviteljstvom Islamske lige – Rabite, a prisustvovali su mu predstavnici sedamnaest zemalja (*Preporod*, br. 14, 1980, str. 17).

Abdurahman-ef. Hukić pregledao, odnosno izvršio korekturu ovoga rječnika i pripremio ga za štampu.¹⁰ Rukovodeći izdavačkom djelatnosti Islamske zajednice vršio je korekturu i drugih djela, kao što je *Zbirka dova za svaku priliku* Hadži hafiza Smaila Fazlića.¹¹

Abdurahman-ef. Hukić je radove potpisivao sljedećim inicijalima: A. H, H. A. H., H. A, Hilmi, A. Hilmi i Derviš Hilmi.

3.0 Zaključak

Abdurahman-ef. je bio praktičan čovjek. Imao je istančan osjećaj za vrijeme u kojem je živio i potrebe tadašnjeg čovjeka. Kroz *Glasnik* je iz vlastitog pera nudio odgovore na te potrebe i dileme. Kakav je bio u svakodnevnom životu – pedantan, uvijek dotjeran, elegantan, takvi su i njegovi stavovi koje je iznosio u svojim radovima – jasni, razložni, utemeljeni, valjano obrazloženi i relevantnom literaturom potkrijepljeni.

Bibliografija radova Abdurahman-ef. Hukića¹²

1.1. Autorske knjige

1. *Jugoslavenski vodič u arapskom svijetu*, Zagreb : Mladost, 1963, 240 str., 17 cm (Sarajevo : Oslobođenje).
2. *Jugoslavenski govorni i turistički vodič u Turskoj*, Sarajevo : Abdurahman Hukić, 1988, 136 str., 17 cm.
3. *Kako ću obaviti hadž*, Sarajevo : El-Kalem, 1996, 88 str., 17 cm.
4. *Razgovor o islamu*, Sarajevo : Starješinstvo Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Sloveniji, 1982, 46 str., 20 cm. Potpisano: Hilmi Derviš.

1.2. Koautorske knjige

5. *Prijevod Kur'ana s komentarom : prvi džuz*. Sarajevo : Vrhovno islamsko starješinstvo u SFRJ, 1966, 66 str., 24 cm. U koautorstvu s Husein-ef. Dozom.
6. *Prijevod Kur'ana s komentarom : drugi džuz*, Sarajevo : Vrhovno islamsko starješinstvo u SFRJ, 1966, str. 67-169, 24 cm. U koautorstvu s Husein-ef. Dozom.

10 Ahmed Smajlović, „Od Halila Ibn Ahmeda do dr. Teufika Muftića“, *Preporod*, 5(104), 1978, str. 6.

11 Kasim Hadžić, „S puta po Indiji i Nepal“, *Preporod*, br. 14 (117), 1975, str. 16.

12 Bibliografija radova Abdurahmana Hukića objavljenih u *Glasniku Vrhovnog islamskog starješinstva* preuzeta iz: Zejnil Fajić, *Bibliografija Glasnika Vrhovnog islamskog starješinstva u SFRJ od 1933. do 1982. godine*, Sarajevo, 1983. i Zejnil Fajić, *Bibliografija Glasnika Vrhovnog islamskog starješinstva u SFRJ i Rijaseta Islamske zajednice u SFRJ od 1983. do 1992. godine*, II knjiga, Sarajevo, 1995.

7. *Prijevod Kur'ana s komentarom : treći džuz*, Sarajevo : Vrhovno islamsko starješinstvo u SFRJ, 1967, str. 170-256, 24 cm. U koautorstvu s Husein-ef. Đozom.

1.3. Prevedene knjige:

8. Gamal Abdel Naser, *Felsefetus-sevreti /Filozofija revolucije/* (prevodioci Branko Đukić i Abdurahman Hukić), Sarajevo: Oslobođenje (Biblioteka specijalnih izdanja), 1956, 94 str., 17 cm.
9. Mustafa Mahmud, *Rihletu mine-š-šekki ile-l-imani /Od sumnje do vjeronjanja/*, Sarajevo, 1977, 97 str., 18 cm.

1.4. Članci

1.4.1. Autorski radovi

1.4.1.1. Glasnik Vrhovnog islamskog starješinstva u SFRJ

10. Putovanje Reis-ul-uleme u Irak. - XI (XXIII)/1960, br. 7-9, str. 273-279; br. 10-12, str. 413-450.
11. Arapi i islam u Evropi. - XII (XXIV)/1961, br. 1-3, str. 18-27; br. 4-6, str. 151-156; br. 7-9, str. 278-283.
12. Islam i nauka. - XII (XXIV)/1961, br. 10-12, str. 358-362.
13. Uz 20-godišnjicu našeg Narodnog ustanka i Revolucije. - XII (XXIV)/1961, br. 10-12, str. 397-399.
14. Islam je ograničio privatno vlasništvo. - XIII (XXV)/1962, br. 4-6, str. 123-128.
15. Put naših ovogodišnjih hadžija. - XIII (XXV)/1962, br. 4-6, str. 142-145; br. 7-9, str. 248-257.
16. Muslimani u svjetlu MuhamedAlejhisselamova učenja. - XIII (XXV)/1962, br. 7-9, str. 286-289.
17. Ramazani-šerif kao duševno osvježenje. - XIII (XXV)/1962, br. 10-12, str. 332-334.
18. Muslimanska omladina Gane piše Reis-ul-ulemi. - XIII (XXV)/1962, br. 10-12, str. 371-373. Bez potpisa.
19. Otvaranje leševa (obdukcija) po islamu je dozvoljena. - XXVI/ 1963, br. 1-2, str. 41-42. Bez potpisa.
20. Tagorini aforizmi upućeni Svemogućem Bogu. - XXVI/1963, br. 1-2, str. 43. Bez potpisa.
21. Islamski doprinos medicinskoj nauci. - XXVI/1963, br. 3-4, str. 107-111.
22. Predskazivanje budućnosti i islamsko učenje. - XXVI/1963, br. 11-12, str. 487-491.
23. Jedan dokumenat o stradanju našeg nevinog naroda. - XXVI/ 1963, br. 11-12, str. 492-493. Bez potpisa.

24. Posjeta delegacije Islamske vjerske zajednice Kraljevini Libiji. - XXVII/1964, br. 3-4, str. 113-143.
25. Ovogodišnje putovanje na hadž. - XXVII/1964, br. 7-9, str. 324-332.
26. Glavne islamske vjerske škole (mezhebi). - XXVIII/1965, br. 9-10, str. 304-310; br. 11-12, str. 393-395. - XXIX/1966, br. 1-2, str. 16-20; br. 3-4, str. 102-104; br. 5-6, str. 229-231.
27. Ramazani šerif kao mjesec osvježenja. - XXVIII/1965, br. 11-12, str. 387-388.
28. Islamski tevekkul nije fatalizam. - XXIX/1966, br. 1-2, str. 38-40. H. A. H.
29. Vjera u Allaha ljudska je nužnost. - XXIX/1966, br. 7-8, str. 289-294.
30. Islamsko učenje inspiriše Muhameda Alija, prvaka svijeta u boksu. - XXIX/1966, br. 7-8, str. 357-360. Bez potpisa.
31. Ebul-Kasim Ez-Zehravi. Medicinski genije u islamskoj Španiji. - XXIX/1966, br. 9-10, str. 404-406. Bez potpisa.
32. Uzor poštenja i pravednosti. - XXX/1967, br. 1-2, str. 84. Bez potpisa.
33. Bilal Habešija, prvi muezzin islama. - XXX/1967, br. 5-6, str. 286-287. Bez potpisa.
34. Kako je hazreti Alija, kao dijete, primio islam. - XXX/1967, br. 7-8, str. 380. Bez potpisa.
35. Francuska "Matufovača". - XXX/1967, br. 11-12, str. 544-545. Bez potpisa.
36. Kako je Kur'an sačuvan. - XXX/1967, br. 11-12, str. 573-574. Bez potpisa.
37. Iz islamske literature: Učtivo izvinjenje; Ševa daje savjet; Ko je šehid; Arapski aforizmi i mudrosti. - XXX/1967, br. 11-12, str. 576-577. Bez potpisa.
38. Reis-ul-ulema u posjeti Debru. - XXXI/1968, br. 1-3, str. 24-27.
39. Savremena kretanja u islamu. - XXXIV/1971; br. 5-6, str. 239-247.
40. Mala islamska enciklopedija. - XXXVIII/1975, br. 1-2, str. 83-87; br. 7-8, str. 364-368; br. 9-10, str. 479-483; br. 11-12, str. 554-556. - XXXIX/1976, br. 1, str. 41-45; br. 2, str. 150-155; br. 3, str. 241-246; br. 4, str. 422-427; br. 5, str. 538-543; br. 6, str. 665-670. - XL/1977, br. 1, str. 79-84; br. 2, str. 209-214; br. 3, str. 358-362.
41. Čuvao je imovinu Islamske zajednice (Povodom smrti Reis-ul-uleme H. Sulejman ef. Kemure). - XXXVIII/1975, br. 3-4, str. 154-157.
42. Originalna poslanica Božijeg poslanika kupljena za dva i po miliona dolara. - XXXVIII/1975, br. 7-8, str. 341-343.
43. U susret mjesecu posta. - XXXIX/1976, br. 4, str. 329-330.
44. Neki aspekti rješenja zekata i sadekatul-fitra i tehnika njihovog ubiranja. - XXXIX/1976, br. 4, str. 366-372.

45. Na prelazu u petnaesto hidžretske stoljeće. - XL/1977, br. 3, str. 225-228.
46. Ramazan i kur'ansko poimanje materijalne žrtve. - XL/1977, br. 4, str. 379-383.
47. Islamsko obrazovanje u našim krajevima. - XL/1977, br. 5, str. 517-532.
48. Sarajevski vrijemeplov. - XLII/1979, br. 1, str. 55-57.
49. Džamija Skenderija u Sarajevu. - XLII/1979, br. 2, str. 160-162. A. H.
50. Kada dova može da bude primljena. - XLII/1979, br. 2, str. 171-172. Bez potpisa.
51. U povodu tematskog broja o tesavufu. - XLII/1979, br. 3, str. 215-218.
52. U povodu Nove hidžretske 1400. godine. - XLII/1979, br. 6, str. 535-538. Bez potpisa.
53. Gnusan zločin u Mekki. - XLII/1979, br. 6, str. 619-621. A. H.
54. Pet godina od smrti Reis-ul-uleme Hadži Sulejman ef. Kemure. - XLI-II/1980, br. 1, str. 1-4. Bez potpisa.
55. U susret 1399. Ramazanu. - XLIII/1980, br. 3, str. 211-214. A. H.
56. Minaretski poziv: Allahu ekber. - XLIII/1980, br. 3, str. 285-286. A. H.
57. Prvi islamski evropski simpozijum o takvimu. - XLIII/1980, br. 4, str. 205-209/4.
58. Prestojeći Bajram žrtava. - XLIV/1981, br. 4, str. 333-337. Bez potpisa.
59. Kamata u islamu. - XLIV/1981, br. 5-6, str. 453-472. - XLV/ 1982, br. 1, str. 15-23; br. 2, str. 127-133; br. 3, str. 279-285.
60. Umjesto oprostajne riječi (Povodom smrti hadži Husein ef. Doze). - XLV/1982, br. 3, str. 239-241.
61. Ovogodišnji hadž. - XLV/1982, br. 6, str. 719-726. Bez potpisa.
62. U povodu 50 godina *Glasnika*. - XLVI/1983, br. 1-2, str. 1-8.
63. Islamski tevekkul nije fatalizam. - XLVI/1983, br. 1-2, str. 205-208.
64. Na kraju ramazana - mjeseca posta. - XLVI/1983, br. 3, str. 389-393.
65. Iz islamske tradicije. - XLVI/1983, br. 6, str. 788-789. A. Hilmi.
66. Namaz putnika (musafira). - XLVII/1984, br. 2, str. 159-164.
67. Pitanja i odgovori. - XLVIII/1985, br. 1, str. 93-98; br. 2, str. 181-182; br. 3, str. 257-260; br. 4, str. 451-455; br. 5, str. 549-554; br. 6, str. 658-664. - XLIX/1986, br. 1, str. 95-99; br. 2, str. 183-188; br. 3, str. 282-291; br. 4, str. 404-413; br. 5, str. 540-549; br. 6, str. 684-694. - L/1987, br. 1, str. 67-76; br. 2, str. 228-241; br. 3, str. 351-363; br. 5, str. 635-648; br. 6, str. 779-790. - LI/1988, br. 1, str. 57-69; br. 2, str. 187-200; br. 3, str. 284-296; br. 4, str. 436-448; br. 5, str. 532-545; br. 6, str. 650-665. - LII/1989, br. 1, str. 93-106; br. 2, str. 170-181; br. 3, str. 294-307; br. 4, str. 413-426; br. 5, str. 544-557; br. 6, str. 660-671. - LIII/1990, br. 1, str. 62-72. (U ovom broju odgovaraju: A. Hukić, Aćif Skenderović, Ibrahim Džananović i Enes Karić); br. 3, str. 62-71. (Odgovaraju: A. Hukić, I. Džananović i A. Skenderović).

68. Ramazan i vjernik. - XLVIII/1985, br. 2, str. 111-115.
69. Iz života Božijeg poslanika : Munafici i dvoličnjaci. - XLVIII/1985, br. 2, str. 183-184. Bez potpisa.
70. Muhammed a. s. u posjeti. - XLVIII/1985, br. 2, str. 185-186. Bez potpisa.
71. Poštedite moje drugove! - XLVIII/1985, br. 3, str. 253-254. Bez potpisa.
72. Velike i teške riječi. - XLVIII/1985, br. 3, str. 255-256. Bez potpisa.
73. Kur'anska priča o Kabilu i Habilu. - XLVIII/1985, br. 5, str. 499-505.
74. Provjera onog što se čuje. - XLVIII/1985, br. 5, str. 555-557. Bez potpisa.
75. Post i Kur'an - XLVIII/1985, br. 6, str. 665-667. Bez potpisa.
76. Alejhi rahmetullahi (U povodu smrti egipatskog alima Ahmeda Hasana al-Bakrija). - XLVIII/1985, br. 6, str. 701-702. A. H.
77. Ženidba sa Zejnebom. - XLIX/1986, br. 1, str. 100-103. Bez potpisa.
78. Osobine vjernika. - XLIX/1986, br. 2, str. 189-190. Bez potpisa.
79. Viđenje mlađaka – okom ili naukom. - XLIX/1986, br. 6, str. 593-600.
80. Bio je tih ali ustrajan u svome radu. - L/1987, br. 4, str. 491-494.
81. U povodu poslanikova rođendana. - L/1987, br. 5, str. 582-587.
82. Taškentski osmanski rukopisni Kur'an. - LI/1988, br. 1, str. 70-80.
83. Šejh Muhammed el-Gazali dobitnik Fejsalove nagrade za 1409. hidžretsku godinu. - LII/1989, br. 2, str. 212-214. Bez potpisa.

1.4.1.2. Anali Gazi Husrev-begove biblioteke

84. Nužnost jedinstvenog sistema transkripcije arapskog pisma / Unity of the system of transcription of Arabic alphabet, knj. V-VI (1978), str. 3-5.
85. Socijalne i humanitarne ustanove Gazi Husrev-begova vakufa / Social and humanitarian institutions of Gazi Husrefbeg vakuf, knj. IX-X (1983), str. 233-240. *Referat prezentiran na simpozijumu povodom 450. godišnjice Gazi Husrev-begova vakufa i njegovih institucija održanom u Sarajevu 22. i 23. novembra 1982. godine.

1.4.1.3. Islamska misao

86. *Es-Sekafetul-'Alemijje*. III/1981, 32, str. 16-21, prikaz časopisa.
87. Klasični zekjatski instrumentarij i idžtiħad. V/1983, 54, str. 12-13.
88. Odlasci na hadž nakon Drugog svjetskog rata. V/1983, 56, str. 37-39.
89. Namaz putnika (musafira). VI/1984, 64, str. 17-19.
90. Imao je ljudsko srce bez komora i predkomora. IX/1987, 103, str. 6-8.
91. Abortus (pobačaj) u islamskom učenju. XI/1989, 123, str. 29-32.

1.4.1.4. Preporod

92. Spoj tradicije i savremenih stremljenja, 1981, br. 23/271, str. 6-7.
93. Pokušaj razumijevanja islama, 1983, br. 4/300, str. 9.

94. Prilog diskusiji - podnesen na Simpozijumu održanom u UNESCO-u 7-12. decembra 1982. g., 1983, br. 4/300, str. 12-13.
95. Delegacija Islamske zajednice u SFRJ na konferen. za mirno rješ. irač.-iranskog sukoba, 1983, br. 10/306, str. 2-3.

1.4.2. Prevedeni članci

1.4.2.1. Glasnik Vrhovnog islamskog starješinstva u SFRJ

96. Savremena medicina u kur'anskim ajetima prije 1400 godina. – XII (XXIV)/1961, br. 7-9, str. 318-319. S arapskog preveo A. Hukić.
97. Nova Muhamed alejhisselamova biografija. - XII (XXIV)/1961, br. 10-12, str. 412-413. S francuskog preveo Hukić Abdurahman.
98. Pronađena je Nuh, as. lađa na planini Ararat. - XIII (XXV)/1962, br. 7-9, str. 374. S arapskog preveo: H(ukić) A(bdurahman) Hilmi.
99. Himalajski muslimani. - XIII (XXV)/1962, br. 10-12, str. 361-362. S arapskog preveo H(ukić) A(bdurahman) Hilmi.
100. Abdul-Mute'al Essa'idi: Značajni događaji u islamu. - XIII (XXV)/1962, br. 10-12, str. 387-391. - XXVI/1963, br. 1-2, str. 22-28; br. 3-4, str. 117-125; br. 5-6, str. 191-198; br. 7-8, str. 291-298; br. 9-10, str. 381-386; br. 11-12, str. 518-525. - XXVII/1964, br. 1-2, str. 9-16; br. 3-4, str. 143-148; br. 5-6, str. 201-208; br. 7-8, str. 315-322; br. 10-11, str. 457-464. - XXVIII/1965, br. 1-2, str. 5-12; br. 5-6, str. 150-158; br. 7-8, str. 228-235. S arapskog preveo: H/ukić A/bdurahman/ Hilmi. Radnja nije dovršena.
101. Ko je bio Zulkarnejn? - XXVI/1963, br. 9-10, str. 388-390. S arapskog preveo H. Abdurahman Hukić.
102. Da li je hidžret bio 1. muharrema i kada je tačno rođen Muhamed, a.s. - XXVIII/1965, br. 7-8, str. 252-255. S arapskog preveo H(ukić) A(bdurahman) Hilmi iz časopisa Es-Sekafe, br. 96, 1965.
103. Amine, Eluh: Ne sprečavajte vjernice da posjećuju džamije. - XXX/1967, br. 7-8, str. 333-336. S arapskog preveo: H(adži) A(bdurahman) Hukić.
104. Et-Tundži, Muhammed: Osnovano prvo islamsko udruženje u Madžarskoj. - XLVI/1983, br. 5, str. 746-752. S arapskog A. Hilmi (Abdurahman Hukić).

1.4.2.2. Islamska misao

105. Serdar Dijaudin: Da li je moguće vratiti nauku u okrilje islama? III/1981, 32, str. 16-21. Hukić Abdurahman, s arapskog.

